

Lumír Poláček et al.: Mikulčice 900. Atlas velkomoravské aglomerace. Archeologický ústav AV ČR, Brno 2021, ISBN 978-80-7524-044-6. 215 str.

Účelem atlasu, souvisejícího s webovou aplikací „Virtuální vědecký model velkomoravských Mikulčic“, je podle autorů „umožnit široké veřejnosti vhléd do složité, dlouhodobě zkoumané problematiky velkomoravské centrální aglomerace Mikulčice-Kopčany“ (str. 7). Pro širší veřejnost vyšli tiskem velmi dobře zpracovaní průvodci (*Poláček 2006; 2016; Látková 2019; Hladík et al. 2020*) a atlas svým formátem i zaměřením je určen především pro odbornou veřejnost. Jeho význam může být doceněn v budoucnosti, pokud současné elektronické zdroje nebudou již přístupné.

První část je věnována zázemí, které bylo sledováno do vzdálenosti 10 km a rozděleno do tří zón, přičemž první zóna je okrajem aglomerace, druhá nejbližší hospodářské zázemí a třetí již jen okrajová část zázemí ve vzdálenosti 7–10 km. Sídelní síť je vyznačena na současných mapách zasahujících až na Slovensko. Jako doplněk jsou přiloženy historické mapy prvního, druhého i třetího vojenského mapování. Dále jsou textem i vyobrazení publikovány základní výsledky některých archeologických výzkumů v zázemí (Mikulčice-Panské, Mikulčice-Podbřežňky, Mikulčice-Podsedky, Josefov-Záhumenica, Mutěnice-Zbrod a Skalica-Kopečnica). U pohřebiště Prušánky–Podsedky I byl opraven starší názor na existenci žárových hrobů, které se neprokázaly, a u pohřebiště Prušánky–Podsedky II a Mikulčice–Panské byla naznačena možnost kontinuity pohřbívání mezi 9. a 11. stol. Zvláštní pozornost je věnována sídelnímu komplexu u kostela sv. Margity v Kopčanech, situovaného u cesty směřující k bráně akropole. Dnešní stav poznání dovoluje stanovit počátky osídlení v těchto místech do 9. stol. v podobě sídliště s pohřebištěm, které jsou interpretovány jako pozůstatky strážní osady. Později byl v blízkosti založen dvorec a velkomoravský kostel v podstatě stojící dodnes. Na okraji centrální aglomerace bývalo také sídliště a několik hrobů v poloze Mikulčice-Trapíkov, zkoumané v souvislosti s budováním nové výzkumové základny.

Druhá část pojednává o hradišti Mikulčice-Valy a jeho výzkumu v letech 1954–2020. Z důvodů sjednocení terminologie je areál rozdělen na vlastní hrad skládající se z akropole a předhradí, předhradí neboli suburbia, a navazujícího zázemí. Akropole je vymezena dobře viditelným valem, který je pozůstatkem hradby z pokročilého 9. století. Severní část akropole byla zastavěna sídlištěm, kostely, palácem a specializovanými dílnami, kdežto jižní části, zvané Dolní Valy, byla věnována jen malá pozornost. Z jiné publikace (*Poláček 2016*, 124–125) je předběžně známo, že geofyzikální průzkum zde doložil pravidelnou zástavbu ověřenou terénním výzkumem, což lze považovat za jeden z nejvýznamnějších poznatků z poslední doby. Na několika mapách jsou uvedeny nálezy z pravěku od mezolitu po dobu laténskou a z období předvelkomoravského (8. stol.), velkomoravského (9. stol.), povelkomoravského (10. – první polovina 11. stol.), mladohradištního (polovina 11. polovina 13. stol.) a také z pozdějšího středověku a novověku. Z hlediska evidence je přínosem část věnovaná textům a mapám jednotlivých zkoumaných ploch.

Výsledky výzkumu objektů, hrobů a dalších kontextů obsahuje třetí část atlasu. Téměř 70 let trvající výzkum je rozdělen do tří etap, a to velkoplošný výzkum v letech 1954–1992, etapa soustavného zpracování v letech 1992–2003 a etapa pramenného zpracování a verifikace od roku 2004 dodnes. Je zde uvedeno kritické zpochybnění existence prvního, jedenáctého a částečně i dvanáctého kostela i výsledky revizního výzkumu kostelů, u nichž některé (2. a 3.) jsou datovány již před polovinu 9. stol., kdežto ostatní až do poslední třetiny 9., případně i počátku 10. století. Je zde uvedena i jakási hypotéza, že chudší pohřebiště patří dožívající zchudlé aristokracii, jejíž verifikace by byla asi velmi problematická. Směr dalšího bádání nastiňuje tvrzení, že „vzájemná souvislost zůstane do doby detailního zpracování všech hrobových celků nejasná“ (str. 95). Na dalších stránkách jsou textem, plány a ortofotografiemi dokumentovány výsledky výzkumu jednotlivých kostelů, doplněné charakteristikou hřbitovů i ukázkou atraktivních nálezů. V podstatě se jedná o publikaci hlavních poznatků z revizního výzkumu v letech 2008–2013. V této souvislosti je překvapující poznámka, že „časové podmínky výzkumu byly určovány harmonogramem stavebních prací, resp. podmínkami odpovídajícího operačního programu, z něhož se hradily finanční náklady projektu ... tempo prací z hlediska potřeb řádného archeologického výzkumu (bylo) zcela nepřiměřené“ (str. 93). Je z toho patrné, že tak jako v 50.–60. letech 20. stol. byly podmínky archeologického výzkumu určovány

i jiným než vědeckým zájmem. Je třeba přiznat, že podle zveřejněné dokumentace byl revizní výzkum proveden s velkou pečlivostí.

Ve čtvrté části autoři představili ukázky evidence a odborného zpracování dislokace některých artefaktů vyjádřené na mapách. Koncentrace žernovů u bran bude kromě představeného vysvětlení (sekundární použití jako stavebního materiálu, zátěže, záměrná likvidace, boj) vyžadovat ověření těchto nastíněných hypotéz. Nepříliš čtené je zemědělské nářadí, přičemž srpy se našly jen v devíti hrobech. Koncentrace seker u tří bran je vysvětlována bojovou aktivitou v těchto místech při zániku hradiště. Sekerovité hřivny se nacházely po celém areálu, ale jejich koncentrace na vnitřní straně dvou bran na akropoli mohla souviset s funkcí platidla při obchodu v těchto místech. Řemeslnické nástroje pro práci s dřevem i kovem jsou dokladem této činnosti nejen na předhradí a podhradí, ale i na akropoli. Za pozornost stojí koncentrace tyglíků v malé sondě na Dolních Valech, která pravděpodobně signalizuje činnost v tomto zatím málo zkoumaném areálu. Železná kování rakví, zlaté artefakty, meče, ostruhy, sekery a gombíky indikují přítomnost elit a naznačují také rozdílnosti v pohřebním ritu. Např. u dvouapsidové rotundy nebyly nalezeny žádné rakve s železným kováním. Skutečnost, že ze 104 zlatých artefaktů nalezených na akropoli byly jen dva mimo hroby, svědčí o tom, jak problematické by bylo bez těchto hrobových nálezů stanovit přítomnost elit.

Poměrně často se v textu setkáme se slovem „bohužel“ jako projevem lítosti nad tím, co výzkumy v 50.–60. letech 20. stol. nezjistily a co by dnešní výzkum při svých možnostech zjistil. Povzdech je to jistě oprávněný, ale měli bychom si uvědomit, že tehdejší možnosti byly jiné než dnešní, ke kterým dospěly postupně další dvě generace archeologů. Ostatně kdoví, co budou říkat archeologové za šedesát let.

Po stránce grafické byl pro atlas zvolen větší formát umožňující publikaci podrobnějších plánů, map i fotografií. Problémem je hřbetní šev, který nelítostně rozdělí fotografii nebo plán na dvě části. U map zobrazujících zázemí i historických map je to pochopitelné, protože jinak by nebyly čitelné. U ortofotomap kostelů je to již zbytečné, a navíc tyto mapy jsou zde publikovány dvakrát. Raději mohly být ve větším formátu zobrazeny plánky okolí a ušetřené místo zaplněno textem nebo doplňujícími obrázky. Vyobrazené exkluzivní nálezy s vysvětlujícím textem jsou doplňkem této reprezentativní publikace. Z nějakého důvodu zde chybí rekonstruovaný relikviiář z hrobu u třetího kostela (Kavánová 2014).

Zveřejňování výsledků archeologického výzkumu v lokalitě Mikulčice-Valy včetně zázemí doznalo v posledních letech mnoho úspěchů, jejichž součástí je i atlas. Bohužel veřejnosti je stále dlužna celková muzejní expozice, která byla při rekonstrukci budovy zrušena a dodnes není nahrazena.

Josef Unger

Literatura

- Hladík, M. et al. 2020:* Zázemí hradiště Mikulčice-Valy v 9. století. Brno.
Kavánová, B. 2014: Rekonstrukce relikviiáře z Mikulčic. In: Cyrilometodějská misie a Evropa, Brno, 114–117.
Látková, M. 2019: Rostliny a výživa velkomoravských Mikulčic. Brno.
Poláček, L. 2006: Terénní výzkum v Mikulčicích. Brno.
Poláček, L. 2016: Hradiště Mikulčice-Valy a Velká Morava. Brno.

Daniel Wojtucki: Magia posthuma. Procesy i egzekucje zmarłych na Śląsku i Morawach w XVI–XVIII wieku. Atut Oficyna Wydawnicza, Wrocław 2022. ISBN 978-83-7977-659-7. 972 str.

Publikace polského historika zabývajícího se problematikou hrdelního práva, popravčích míst, katů a magie je věnována zvláštnímu fenoménu rozšířenému v 16. až 18. století na severní Moravě a ve Slezsku mezi Olomoucí a Opavou. V dané době byla na zájmovém území rozšířena a úředními dokumenty popsána řada případů, kdy na těle zemřelých byly pozorovány určité změny posouzené jako doklady očarování mrtvol, která oživila a jako duch zle působila na obyvatele. Kromě toho